

Verdwenen kinderspelen.

Het gaat hier om jongensspel, waaraan slechts sporadisch door meisjes werd deelgenomen; zelfs op zeer jonge leeftijd was er toen strenge scheiding der geslachten. Met eenvoudige dingen, meestal zelfgemaakt, die haast niets of toch zeer weinig kostten, amuseerde de jeugd zich kostelijk.

“Koorvet” speelden we in de herfst, wanneer de paardekastanjes waren gevallen. Men zocht een stevige, goed uit de kluiten gewassen “galnoot” en doorboorde die voorzichtig vlak in ‘t midden met een spijker of een ander scherp voorwerp. Best liet men die wilde kastanje een paar dagen goed drogen tot ze beenhard was. Door het gaatje stak men een stevig touwtje van ongeveer 1 m. lang met onderaan een paar flinke knopen.

Men speelde “koorvet” met twee. Het uiteinde van het touwtje werd tweemaal stevig rond de handpalm gedraaid en om de beurt moest men dan met zijn galnoot zo fors mogelijk op die van zijn tegenstrever slaan, die ze met gestrekte arm onbeweeglijk onderaan zijn touwtje moest laten bengelen, om te pogen die stuk te kloppen. Sloeg men naast de paardekastanje dan was men zijn beurt kwijt, en was de slag slecht berekend en strengelden de touwtjes zich in mekaar, dan ging de slagbeurt naar wie het eerst “koorvet” had geroepen. Sloeg men de galnoot van zijn tegenstrever stuk zodat ze van het koordje viel, dan werd zij die gaaf bleef één, twee, drie enz. jaar oud. Sloeg men er een stuk die reeds een ouderdom had, dan mocht men die bij de zijne tellen. Bedoeling was dus de paardekastanje zo “oud” mogelijk te laten worden. Een echt bewijs van “ouderdom” bestond uiteraard niet, en men moest dus op de fair play van zijn medespelers rekenen.

Het najaar was ook de tijd van de “klakkebuis”. Uit een vlierstruik sneed men een recht stuk tak van ongeveer 25 cm lang, waaruit men met een dun stokje het zachte merg verwijderde, zodat men een houten buisje bekwam, diameter binnenkant de dikte van de kop van een vijfduimse nagel. Die vijfduimer werd met de punt in een houten blokje geslagen, zodat dit tevens als hamertje kon dienen om elzepropfen, d.w.z. zaad van de elzestruik, die best nog groen waren, langs één zijde in het houten buisje te kloppen, zodat dit luchtdicht werd afgesloten.

Langs de andere zijde van de klakkebuis werd dan de kop van de vijfduimer ingebracht. Men richtte de klakkebuis naar waar men de elzeprop wou doen wegschieten en gaf met de hand een slag op het blokje met de nagel in, of drukte het blokje tegen de borst, zodat door de samengedrukte lucht in de buis het elzepropje met een knalletje wegschoot.

Vlierhout was ook zeer geschikt om er fluitjes mee te maken en kon ook goed dienen om op het uiteinde van onze zelfgemaakte pijlpunten te schuiven wanneer we uit een rechte wilgetak en een stuk touw een handboog maakten.

Aan een eindje touw beleefden we eveneens veel plezier. We speelden er “koorkenbin” mee. Twee jongens van de bende werden met één voet aan mekaar gebonden, waarna iedereen in verschillende richtingen wegstooft om zich te gaan verbergen. De twee aaneengebondenen moesten dan hun makkers op een

sukkeldrafje gaan opsporen. De twee die eerst gevonden werden, moesten dan in het volgende spel aaneengebonden worden. In feite dus een variatie op het gewone verstopperje spelen, dat wij bij ons "bedot" noemden.

Een stuk touw, niet té dik noch té dun, gebruikten we eveneens om er een klimkoord van te maken d.w.z. een lus van 50/60 cm waarin we beide voeten staken om er een boom mee te beklimmen tot aan de onderste takken. De strak aangespannen stukken koord dienden als steun op de ruwe boomschors om ons telkens een 30 cm hoger te hijsen terwijl we met beide handen de boomstam omklemden.

Om "landafkappen" te spelen hadden de spelers enkel een mes (een zakmes of pennemes) nodig. Men tekende op de grond een grote rechthoek die in gelijke delen verdeeld werd, naargelang van het aantal deelnemers. Elk deel verbeelde het land van een der spelers, die daarin plaats nam. Staande op zijn eigen stuk, moest dan om de beurt het open zakmes in het land van een der tegenspelers geworpen worden. Bleef het mes niet rechtop staan, of indien wel, maar zo dat het scherp van de snede niet recht in de richting wees van zijn eigen stuk, dan ging de werpbeurt naar de volgende speler. Bleef het mes wel rechtop staan en wees het in de goede richting, dan trok men er een rechte lijn mee naar zijn eigen landsgrens in de andere richting doorlopend tot de uiterste grens van een der tegenstrevers. Het veroverde stuk ging dan bij zijn eigen land door het dan onnodige stukje lijn uit te wissen. De bedoeling was dus van zijn tegenstrevers land zoveel mogelijk stukken af te pakken, tot die niet meer met beide voeten in zijn nog resterend plekje grond kon staan en tot verliezer werd verklaard.

Iedere speler koos voor zijn stukje grond een eigen naam. België was het meest geëerd en Duitsland, niet zo lang na de eerste wereldoorlog werd verafschuwd.

In die tijd droegen veel mannen in de zomer een strohoed, de zogenaamde "tits" en amuseerden wij ons met "titsen" tellen. Wanneer we iemand zagen met een tits op het hoofd, likten we vlug aan de rechterduim, drukten die in de handpalm van de linkerhand en gaven daarop met de gesloten rechtervuist een slag terwijl men het getal uitsprak van de hoeveelste tits men die dag reeds gezien had. We waren ervan overtuigd dat we bij de 10^e, 20^e, 30^e enz. telkens iets waardevols zouden vinden. En dat was ook meestal zo want een verroeste spijker, een stukje touw, een vijfcentiemstukje of een ledig luciferdoosje waren in die povere tijden op straat wel te vinden

In die tijd woonde aan het Sint-Jansplein de hoefsmid Flor Buntynckx. Zoon Gaston, die later in de meidagen van 1940 zijn jonge leven verloor in het bombardement van Abbeville, deed thuis regelmatig een greepje in de zak met hoefnagels, waarmee we dan naar de Beukendreef trokken. We legden die hoefnagels op de spoorrails van de lijn Boom-Kontich-Kazerne, honderd meter voorbij de dreef, en wanneer er dan een trein over was gereden hadden we met een beetje bij-slijpwerk een "mes" gemaakt, een grote schat voor de prille jeugd van toen.

Veel plezier beleefden de al wat grotere jongens aan hun zelfgemaakte katapult. Een stevige mik uit een struik van het Molenbos of het Broekbos, twee repen rubber, plusminus 2 cm breed en ongeveer 20 cm lang, uit een oude fiets- of autobinnenband, een stukje soepel leder, twee eindjes dunne ijzerdraad en een fijn

touwtje, waren de ingrediënten om er een te maken. Als projectielen vonden we hier of daar wel wat steentjes of keien.

Er waren jongens die een bijzondere handigheid verwierven in het katapultschieten en die er vogels of zelfs wilde konijntjes mee konden doden. Ook de electriciteits-, telefoon- en gasmaatschappijen hebben dit tot hun schade ondervonden, want regelmatig werd het glas van straatlantaarns en de porseleinen isolatiedoppen van bovengrondse telefoon- of electriciteitsleidingen stukgeschoten.

“Ruitjentik” was in feite mensenplagerij, maar dat werd door de jonge snaken in die tijd zo niet bekeken, want de bedoeling was enkel er wat plezier aan te beleven.

Benodigheden waren een bobijntje zwart garen, hier of daar uit moeders naaidoos geleend, een veiligheidsspeld (“toespel”) en een koperen soldatenknoop van toen met een ringetje aan. “Ruitjentik” werd meestal gedaan bij invallende duisternis. Zonder dat de bewoners er weet van hadden werd een open veiligheidsspeld bovenaan in het raamkozijn geprikt. Door het ringetje van de speld trok men dan de garendraad, waaraan de soldatenknoop was bevestigd, tot op een plaats achter een haag, struik of muurtje, waar de “tikkers” zich konden verschuilen. Door aan het draadje te trekken werd er precies op de ruit getikt, zodat de bewoners meenden dat er bezoek voor de deur stond. Hoe meer de bewoners dan naar buiten kwamen en verwonderd rechts en links in de ledige straat keken, hoe groter de pret. Zich tijdig uit de voeten maken was voor de “ruitjentickers” uiterste noodzaak, wanneer de bewoners de wandaad ontdekten.

Ook heel plezierig was een oude geldbeugel vastgemaakt aan een dun draadje ergens op een voet- of fietspad neerleggen en die van achter een haag of dergelijke wegtrekken wanneer een voorbijganger van zijn fiets sprong of zich bukte om de zogezegde vondst op te rapen.

Met de hoepel lopen was ook nog een geliefde bezigheid. Wij noemen dit speeltuig geen hoepel maar een “reep” en vandaar het werkwoord “repen”.

Wij maakten onze “reep” zelf van een oud fietswiel waaruit we naaf en spaken verwijderden. Een houten fietswiel was niet zo sterk als een ijzeren, maar maakte minder lawaai bij ‘t dokkeren over de straatkasseien. Met de hand werd het wiel in gang gebold, en een korte stok die in de ronding van het wiel paste was drijfkracht en besturing. Al lopende met de “reep” werden grote afstanden afgelegd. Wanneer we een boodschap moesten doen, deden we die dikwijls met de “reep”.

Er werd ook “gereept” met die kleine ijzeren wieltjes, een kleine 20 cm diameter, die dienden om de kabels van de spoorweginstallatie over te laten bollen. Het waren niet steeds afgekeurde wieltjes, want durvers gingen die wel eens losvrijzen in de “diepe route”.

Om daarmee te “repen” moest men nog een lange, stijve ijzerdraad hebben waarin aan de onderkant een U-vormpje werd geplooid. In de U-vorm werd het bollende wieltje voortgeduwd en met de hand bestuurd aan de bovenkant van de ijzerdraad. Dit vereiste wel een beetje handigheid en daarom staken sommigen de geplooid ijzerdraad gewoon door het wielgaatje.

Die wieltjes waren bijzonder in trek om er een karretje mee te maken. Een houten balkje onder een Vigor- of een ander zeepkistje gespijkerd, met aan elk uiteinde daarvan zulk een wieltje bevestigd met een vijfduimse nagel, langs weerszijden een houten lat als berrie en klaar was kees. Er waren zelfs handige knapen die een karretje bouwden met vier wieltjes, waarvan de voorste houten wielas kon draaien, zoals ij een Brabantse boerenkar, en die ze voorttrokken met een koord.

Dikwijls moesten die karretjes dienen om voor vaders moestuin met een borsteltje en vuilnisblik langs de straat paardevijgen (wij noemden het "peirdechik") te gaan rapen.

Fons Hermans, Kontich.
(vervolgt)

Verdwenen Kinderspelen.

Tweede deel.

In het voorjaar hielp de natuur ons dan weer aan een ander goedkoop speelgoed. Niet alleen vlinders (bij voorkeur "panneplekkers") stopten we met wat bladeren in een doosje of een glazen potje, maar ook allerlei rupsen, "dollen", "schoenmakers" en "pekduvels". Maar geen enkel insect haalde het van de meikever (bij ons "meuldenteir"), die we toen zoveel als we wilden konden gaan schudden uit de beukenhagen van "het Leike", of 's avonds in de vlucht vangen als ze, van uit de lindebomen op het Sint-Jansplein, rond de gaslantarens kwamen vliegen.

Alhoewel alle meikevers een vierjarige cyclus hebben, konden wij zagezegd toch zien aan de witte driehoekjes op hun flanken hoe oud ze waren. En er waren koningen, bakkers en "spellezokers" bij. De koningen blonken het hardst, de bakkers waren precies wat wit bestoven en de "spellezokers" kropen direct in de richting van een speld wanneer men ze er in de buurt van neerzette. Door het puntige achterlijf van de meikever staken we met een naald en garendraadje, of bonden het aan een van de poten, en lieten het diertje als aan een leiband rondvliegen, of losgelaten met aan het einde van het garendraadje een boomblad of grassprietje, de lucht in gaan. Om de meikever tot vlugger opstijgen aan te porren, deden we "teentje trap" d.w.z. met de nagel van de wijsvinger drukten we op een der achterpootjes van het diertje. Bijzondere pret beleefden we in de school als iemand stiekem van achter de rug van een medeleerling een meikever kon doen opspringen in de klas.

Ledige luciferdoosjes ("stekskensdozekens") waren ook bijzonder gegeerd om allerlei redenen, en niet in het minst om er een "muziekske" mee te maken. Langs beide zijden van een ledig lucifersdoosje maakten we met een scherp mesje een zestal insnijdingen waarin we, dwars over het doosje heen, een even groot aantal stukjes elastiek (van "rekkerkes") vastklemden, opgespannen door twee afgebrande lucifertjes. Als men dan met een ander lucifertje over de gespannen elastiekjes wrijft, maakt dit een tokkelend geluid, wat in onze jeugdige oren van toen muziek was. Een blikken "mirliton", te koop in de speelgoedkramen op de kermis, imiteerden we met een kammetje en een sigarettenblaadje. Wij vonden dat we daarmee even goed deuntjes konden neurien als met een echte mirliton.

Nog wat eentoniger muziek maakten we met een grote knoop en een eindje “tamboerkesgaren”. Door twee gaatjes van de knoop staken we de draad en maakten er een lus van ongeveer een halve meter mee. Door aan beide zijden van de lus te trekken en terug naar binnen te komen draait de knoop met een ronkend geluid in twee richtingen.

Op geregelde tijdstippen, zonder dat dit op een of andere almanak stond aangeduid, kwamen dan weer de knikkers (“meirebollen”) te voorschijn. In die tijd hadden we er twee soorten: “stoempers” en “schieters”. De eerste soort waren die kleintjes uit gebakken klei en in verschillende kleuren geschilderd. De tweede soort de gekleurde uit geaderd marmer of nog die effen groene uit glas, stopsels van de vroegste limonadeflesjes.

Vele jongens hadden toen een beursje in hun broekzak waarin ze de marbels meedroegen, want wanneer die in het klaslokaal per ongeluk uit iemands zak vielen, hielp geen verontschuldiging als “ik wou juist mijn zakdoek pakken”. Ze werden door de meester onverbiddelijk verbeurd verklaard.

Wanneer twee makkers elkaar in die periode ontmoetten, zeiden ze geen goedendag maar wel “meirebolle baa?”, waarmee men bedoelde willen we een spelletje doen?

De kleine marbels dienden om te “stoempen”. Met de hiel werd een putje in de grond gedraaid, en de uitgedraaide aarde netjes met de hand weggeveegd. Zo werd er dan “gestoempt” voor twee, drie, vier, vijf en meer marbels. Iedere speler zette eenzelfde aantal “stoempers” in. Hij die eerst mocht “stoempen”, legde het gezamenlijk aantal in de’ rechterhand, of de linker voor de linkshandigen natuurlijk, en waren het er zeer veel in beide geopende en tegen elkaar gehouden handpalmen, en stortte ze in één stoot in het putje. Sommige marbels bleven in het putje liggen en andere vlogen er buiten. Vormden deze laatsten een even getal (“t is paar”) dan was de ganse inzet voor de “stoemper” en indien oneven voor de passieve medespeler. Men mocht om de beurt “stoempen” of toekijken. Een heel goede plaats om te “stoempen” was achter de kerk, vlak voor het monument van de gesneuvelden. En geloof me, er waren “stoempers” die zo handig waren in het op de hand stapelen en uitstoten van de knikkers dat het altijd “paar” was.

Met de “schieters” deed men het dan weer anders. De twee meest geliefde spelletjes daarmee waren “slangeske” of “rondeke schieten”.

Men tekende op de grond een kronkelende slangevorm, soms wel 7 à 8 m lang en een 30-tal cm breed, met enkele dwarslijnen (“primms”) erin. Vertrekkend van de staart van de slang, moest men om beurt schietend met zijn knikker, de kronkelende slang volgen zonder buiten de grenzen te komen. Rolde de marbel buiten de lijn, dan moest men terug van voor af aan beginnen. Kon men “een prim pakken”, d.w.z. over een dwarslijn knikkeren, dan kreeg men een extra schietbeurt bij. Men mocht ook de marbel van de tegenstrever buiten de slang schieten, zodat die opnieuw van voor moest beginnen. Bedoeling was om het eerst de kop van de slang te bereiken, om dan het vooraf afgesproken aantal marbels van de tegenstrever in ontvangst te nemen.

Iedereen hield streng toezicht of de tegenstrever niet “poterde”, d.w.z. bij zijn schietbeurt wat naar voor opschoof of wat veel naar rechts of links schoof om een draai te nemen.

Bij het “rondeke schieten” tekende men op de grond een mooi cirkeltje. Iedereen legde er een even groot aantal knikkers in.

Een viertal meter er vandaan werd een lijntje getrokken van waarop iedere medespeler om beurt mocht schieten om te trachten zoveel mogelijk knikkers uit het cirkeltje te ketsen die dan zijn eigendom werden.

De knikker uit zijn voorraad, die men ‘t best in de hand vond liggen en waarmee men meestal schoot, was dan zijn “bieke”. De marbels die als inzet moesten dienen, werden voor ieder spel zorgvuldig nagekeken, en die welke wat lelijk waren of waar al een stukje af was, werden eerst ingezet.

Bij het knikkeren moest de hand steeds de grond raken, maar men mocht ook schieten van op een gesloten vuist die de grond raakte. De knikkertijd viel steeds in de periode van nattigheid en slijk, zodat door moeders en schoolmeesters nogal wat “afgegeven” werd op smerige handen en kneukels. Om de kneukels te beschermen, gebruikten sommigen een stukje leder aan een elastiekje. Ook bij dit spel waren er bazen en bovenbazen. Er waren knapen die bij manier van spreken met half gesloten ogen een knikker konden raken van op wel 5 m afstand, zonder haast ooit te missen.

Ook de draaitol was destijds een zeer geliefd speeltuig, bijzonder bij de al iets grotere knapen. Draaitollen, die wij hier “nonnen” of “kapnonnen” noemden, konden we kopen bij Sooi van de draaier (Frans De Hert) aan de Mechelsesteenweg (Grote Steenweg)

Er was de zweeptol of geseldop, in de vorm van een paddestoel, bij ons niet zo geliefd en die wij “zjaknon” noemden. Met de koord van een zweepje werd hij in gang gedraaid en door er dan telkens tegen te zwepen draaiende gehouden. Een “zjaknon” vereiste wel een tamelijk effen speelterrein.

Bij de kapnonnen” hadden we peren en appels, naargelang van de vorm. Het beste touw om de “non” te doen draaien was de zogenaamde witte storekoord, een zacht touw van ongeveer 1,50 m lang met aan het uiteinde een knoop, die geklemd tussen ring- en middenvinger moest beletten dat de koord uit de hand schoot. Het begin van het touwtje werd met wat speeksel nat gemaakt om te doen plakken en beginnend van aan de ijzeren pin concentrisch naar boven rond de tol gedraaid die dan naar de grond werd geworpen terwijl men een opwaartse ruk aan de koord gaf.

Een tol doen draaien vereiste wel wat handigheid en beginners waren dan ook dikwijls sukkelaars bij dit spel.

Een zeer gegeerd fantasietje was de tol doen draaien op de handpalm. Hiervoor bracht men de hand onder de op de grond draaiende tol en wipte die met een vlugge vingerbeweging op de handpalm waar hij verder bleef draaien tot hij uitgebald was.

Grotere jongens kaptten om beurt met hun tol naar die van hun medematen, als die te draaien stond, om ze stuk trachten te krijgen. Sommige jongens prikten daarom de bovenkant van hun "non" vol koperen duimspijkertjes; dat was niet alleen mooier bij het draaien, maar maakte de tol tevens sterker en beter bestand tegen het kappen. Vele, reeds dikwijls gebruikte tolleren vertoonden dan ook de sporen van de zware ijzeren pinnen.

Zeer welkom was ook een ledig garenbobijntje, waarvan we een "tank" maakten. Uit de beide ronde uiteinden van het houten bobijntje werden met een scherp mesje driehoekjes uitgesneden, zodat het twee gekartelde wieltjes verkreeg. Door het bobijnbuisje werd dan een elastiekje gestoken, waarin langs de ene kant een spijker van 7 à 8 cm, tot juist achter de nagelkop waren gestoken. Door aan de spijker te draaien, wond het elastiekje zichzelf op en wanneer dan het hele geval op de grond werd neergezet, bolde het met over de grond slepende spijker, zelfs over kleine hindernissen heen, tot het elastiekje afgewonden was. Om de "tank" nog beter te doen rollen druppelden we langs de kant van de spijker eerst wat gesmolten kaarsriet op het bobijntje.

Het zijn allemaal kinderspelen uit lang vervlogen tijden, waaraan we af en toe met een vleugje nostalgie terugdenken. Aan eenvoudige en niets kostende of zeer goedkope zaken beleefde de jeugd van toen misschien meer plezier dan die van nu, aan hun gesofistikeerd en veelal elektronisch speelgoed.

Fons Hermans, Kontich.